

גליון 63

שבטי ישראל

ניסן תשפ"ז

בניסן נגאלו,

ובניסן ערתידין לדהגאל

הפינה
לצעירים

הלכות
בדיקת חמץ

עמי 10

חטיפת
האפיקומן
בעבר ובהווה
עמי 3

חטיפת האפיקומן בעבר ובהווה

עותניאל מנצור

לאחר שישבעו מהמצה. ישנם דעות נוספות (בין היתר רש"י) שחטיפה הכוונה להוצאת הקערה מהשולחן טרם שאלת "מה נשתנה" וזה בכדי לעורר את הילדים לשאול "מדוע חטפו את הקערה טרם אכילת המצות" וכיוצ"ב. מקור קדום נוסף הוא של רמב"ם (הלכות חמץ ומצה ז, ג) שם כתב שיושבי הסדר צריכים לחטוף זה מזה את המצה. דבר מעין זה יגרום לילדי הסדר לשאול שאלות ולא להרדם.

המנהג הרווח בימינו:

המנהג היום השתנה ובמקום שמבוגרי הסדר "יחטפו" את המצות מילדי הילדים על מנת שישארו ערים ויתעוררו לשאול שאלות, הילדים עצמם "חוטפים", "גונבים", או "מחפשים" את האפיקומן. חכמים רבים כתבו על מנהג זה כי הוא הוא ראוי בעיקר כי הוא מאתגר ומשאיר את הילדים ערים. היעב"ץ כתב: "מה שנוהגין אצלנו האשכנזים שהילדים גונבים האפיקומן יש לו סמך בגמרא - חוטפין מצה בלילי פסחים" (ראו עוד חק ליעקב על השו"ע סי' תע"ב סק"ב).

מנהג תימן:

היו גם מי שהתנגד למנהג זה, וטענו שגניבת האפיקומן מידי המבוגרים הוא בדוי ואין לו בסיס, ואפילו יש מן הגויים

מנהג האפיקומן - חיפוש, גניבתו, הצפנתו וחיפושו - רווחים מאוד בימינו בקהילות רבות בעם ישראל, ניתן לומר שמנהג זה היום הוא חלק עיקרי בליל הסדר. מנהג זה יש לו סימוכין עוד מתקופת האמוראים לפני כאלפיים שנה. אך השאלה הנשאלת היא האם המנהג כך היה? האם נהגו לגנוב? לחטוף את האפיקומן? ומה מטרת המנהג. בגמרא במסכת פסחים (קט, א) מסופר לנו שיש לחטוף את האפיקומן והמטרה היא כדי שהתינוקות לא יירדמו, וכך נאמר: "תניא, רבי אליעזר אומר חוטפים מצות בלילי פסחים, בשביל תינוקות שלא ישנו". אם כן אנו רואים חשיבות גדולה לדאוג לכך שהילדים - שליל הסדר הוא בעיקר בשבילם, ומוטל עלינו להגיד ולספר לבנים על ההתרחשות והניסים שעם ישראל עבר.

אם כך מה הכוונה של מנהג חטיפת האפיקומן?

רש"י פירש לנו בגמרא שהבאנו לעיל, שהמילה "חוטפים" מתייחסת אל בעלי הסדר שידאגו לאכול את המצה כמה שיותר מהר וזה בכדי לגרום לכך שהילדים יהיו גם כן בזמן אכילת המצה. אחרים פירשו (רשב"ם ועוד) שהמילה "חוטפים" מתייחסת לחטיפת המצה מידיהם של הילדים כדי שלא ירדמו

בואו היכנסו לאתר מורשת הרמב"ם המתחדש!

באתר תוכלו
לעקוב אחרי
ארועים מגוונים,
הרצאות, ונכסים.
בנוסף תוכלו
למצוא עלוני פרשת
שבוע לילדים
ומבוגרים!
מחכים לכם!

בפתח הדברים

קוראים יקרים, אנו שמחים להגיש בפניכם גיליון נוסף של עלון שבטי ישראל מבית מרכז מורשת הרמב"ם ועדות ישראל. גיליון מבית היוצר של המרכז המתחדש בעיר הקודש טבריה העוסק בימים אלו בהרחבת הפעילות ובמחקר אודות עדות ישראל השונות.

גיליונות עלון שבטי ישראל יעסקו בעזרת ה' בהיבטים שונים של תרבות, היסטוריה, הלכה ומחקר בעדות ישראל השונות.

חודש האביב והפריחה.
אביב העולם
ואביבו של עם ישראל.

גאולה המתגלה קמעה קמעה.
צעד צעד
רגעים ועוד רגעים.
של אמונה ותפילות
ומעשים
ומלחמות

אל הר בית ה'
שיתגלה בתפארתו
ובאביבו
ושם נעלה ונראה
ונשמח.

מנהל תוכן: עותניאל מנצור
עריכה: אביטל לוי
עיצוב: רבקי שאולזון

אשכנז לאסור שימוש בזכוכית כלל ואין להם תקנה כלל בפסח. נהגו לא להסתפר בי"ד לחודש ניסן והקדימו את התספורת ל"ב-י"ג. בעבר הקדום לא הניחו עשרה פתיתים טרם בדיקת חמץ על ידי הבודק, אך מתקופת האר"י הופץ מנהג זה וחדר לרבים מקהילות ישראל וביניהם עדת מרוקו. נהגו לרוקן את הבית מחמץ ולבער את הנותר, אך מי שימכור לגוי כדין יש לו על מה שיסמוך.

11. מנהג תענית בכורות הוא לזכר אותו הנס שהקב"ה פסח ודילג על בכורי ישראל והכה את בכורי מצרים. במרוקו יש שנהגו לצום במקום להתענות תענית בכורות, ויש שנהגו לצום כל היום. בימינו רבים מבכורי ישראל משתתפים בסעודות מצווה וכך פוטרם עצמם. יש לציין שרק הבכורים התענו ולא הבכורות כדעת השו"ע. 12. יש קהילות שנהגו להמנע ממצה עשירה בפסח. 13. נהגו לומר הלל עם ברכה "לגמור את ההלל" בערב יו"ט ראשון של פסח.

ליל הסדר:

14. נהגו לצאת במצוות מצה בליל הסדר, במצה שמורה משעת קצירה. 15. מנהג מרוקו לברך ברכת "שהחיינו" בליל הסדר ולא טרם בדיקת החמץ. 16. סדר הקערה הוא כמנהג האר"י ז"ל [הובא במאמר של סדר הקערה]:

זרוע	מרור	ביצה
חרוסת	מרור	כרפס
חרוסת	מרור	מרור

את מנהגי העדות הרווחות והקיימות בארץ בדגש על: תימן, מרוקו, פרס, בני מנשה ועוד. פרויקט זה הוא חלק מהפצת מנהגי עדות של מרכז מורשת הרמב"ם בטבריה. בטוחני שישנם מנהגים נוספים אך בסקירה קצרה זו ליקטתי עד היכן שידי מגעת. בין הספרים שנעזרתי שו"ת שמש ומגן, שו"ת מים חיים, ספר מגן אבות, נתיבות המערב ובעיקר מספר עטרת אבות של ידידי הרב משה חיים סויסה הי"ו שידי רב לו בחקר יהדות מרוקו.

להלן מנהגי העדה הקדומה:

1. ברכת האילנות – יש שנהגו לברך [בשם ומלכות: "שלא חיסר בעולמו כלום"] ביום א של חול המועד פסח, ויש שנהגו לברך באסרו חג.
2. בחודש ניסן נהגו לאחר תפילת שחרית לקרוא את פרשת הנשיא של אותו היום בציבור.
3. חלק מיהדות מרוקו נהגו שלא לבקר בחודש ניסן בבית הקברות וחלק נהגו לבקר רק אצל צדיקים.
4. קהילות רבות במרוקו נמנעו מאכילת אורז, קטניות, פולים, זיתים, סוכר, ויש שנהגו להמנע גם מחומוס.
5. נהגו במרוקו לחוש לדעת רמב"ם [שהיה מרא דאתרא דמרוקו טרם קבלת מרן] בדיון "חוזר וניעור" ויש שנהגו כדעת השו"ע שאינו חוזר וניעור.
6. נהגו במרוקו ובקהילות רבות לא לטעום טעם של מצה עד לפעם הראשונה בליל הסדר.
7. כלי זכוכית ראויים לשימוש בפסח לאחר שטיפה והדחה בלבד משום שאינם בולעים ואינם פולטים, יש לציין שעל פי הרמב"ם דין זכוכית כדין מתכת ולכן חייבים בהגעלה [וכך פסקו יהודי תימן כפי שהביא הגר"י קאפח]. דעת הרמ"א ומנהג

שהגניבה אסורה אפילו לשחוק ולשמחה ואפילו לדבר מצוה". וכן בספר 'אגדתא דפסחא' עמ' 15 הע' 3: "אין מנהג לגנוב את האפיקומן". אגב, יש לציין שבחלק מקהילות יוצאי תימן היה מנהג נוסף באפיקומן והוא שאב המשפחה בוצע את המצה ונוטל את האפיקומן, עוטפו במפית, ומניח אותו על כתפו ומסתובב בבית עד שמגיע לפתח הבית ואומר: "זה זכר לאבותינו שייצאו ממצרים ומשארותם צורות בשמלותיהם על כתפיהם", ואחר כך מטמין את האפיקומן בין המפה לשולחן. (ראו בהרחבה הגדת קורן לפסח, עמ' 26).

שאמרו שהיהודים מלמדים ילדיהם לגנוב, זכר ליציאת מצרים שבני ישראל ניצלו את ההזדמנות וגנבו מהמצרים כלי כסף וכלי זהב, ולכן אין לנהוג ולהנהיג את הילדים בגניבה. ועל כן ראוי ויותר נכון חינוכית להחזיק בדברי הרמב"ם בהלכות גניבה א, ב: "ואסור לגנוב דרך שחוק, או לגנוב על מנת להחזיר, או לגנוב על מנת לשלם, הכל אסור שלא ירגיל עצמו בכך". וכבר ביאר שם הגר"י קאפח שמנהג זה ככל הנראה אסור מדרבנן שהרי הגנב גורם מגרעת נפשית לעצמו.

וכך כתב ('הליכות תימן' עמ' 22 הע' 21): "לא היו נוהגים 'לגנוב' את האפיקומן, לפי

מנהגי יהדות מרוקו בחודש ניסן

עותניאל מנצור

את מסורת אבותם בבחינת "ואל תטוש תורת אמך" [משלי א, ח]. במאמר קצר זה ליקטתי וערכתי מנהגים קדומים הקשורים לחודש ניסן ולחג הפסח, יש לומר ולהדגיש שאין כאן המקום לקבוע מסמרות בהלכה ובמנהג וכל אחד ינהג כמנהג אבותיו וריבותיו. המטרה במאמרים מעין אלה היא להפיץ בקרב אוכלוסיות רבות ומגוונות בארץ

מנהגים רבים ומגוונים קיימים בקהילות ישראל בארץ ובגולה. מנהגים מיוחדים אנו מוצאים אצל עדת מרוקו עליה נתמקד המאמר זה. עדה זו ידועה במסורת אבותיה הקדומה ואשר מנהגיה הקדומים יסודתם בהררי קודש. יש לציין שעד ימינו אנו רואים רבים הנוהגים במנהגי מרוקו הקדומה, ומאששים בספרי מחקר והלכה

דמויות מופת בעדות ישראל

מאת: דוד חוברי

חכמים בני המאה ה-20-19

מתוך: ש. גמליאל, חכמי היהודים בתימן ומתוך ע. קורח סערת תימן

ידוע היה כבעל כשרון בלתי נדלה בכתיבת קינות ומספדים, תפילות ובקשות, רמזים וטעמים מהמדרש וההגדה. כתב קונטרסים רבים והיה לבלר וסופר אומן בעל שם. התפרנס שנים רבות מהעתקת ספרי קודש, מלאכה אותה עשה במומחיות ובאומנות ראויים לשבת. לא מעט ספרים נשתמרו לנו בזכותו ותקציר כאן היריעה מלכתבם.

יותר מכל נתפרסם ביושרו, בענוותנותו וברדיפתו אחר השלום. השתדל כל חייו להשכין שלום בין מחנות הניצים על רקע המחלוקת המפורסמת, ולכן זכה והיה אהוב ומקובל על כולם. אלפים רבים ליוו את ארונו בירושלים ובכללם הרבנים לישראל דאז הרב הרצוג והרב עוזיאל. נקבר בסנהדריה ביום י"ג חשוון תשי"ג (1/10/52).

המשך רבני משפחת קורח

ר' שלום בן ר' יחיא קורח

נולד בשנת 1873 ונפטר בארץ בשנת 1952. את לימודיו התחיל בילדותו אצל הסבא רבא שלו ר' יוסף, אחר כך אצל סבו ר' חיים, ולבסוף אצל אביו ר' יחיא. על כולם כתבתי כבר בעבר.

תקופת חייו הייתה רוויה בשנות רעב, בצורת ומלחמות, ולכן נאלץ לא אחת לאחוז במקל הנדודים בחפשו פרנסה, מזור ובטחון לעצמו ולבני משפחתו. בתחילה למד את מלאכת האריגה ואחר כך את מלאכת הצורפות. במשך שנות לימודיו הרבות ובזכות גאונותו וחוכמתו העצומה שלט בחוכמת הקבלה, היה בקי מאוד ברזי השירה ושחה בעולם התלמוד, הפוסקים, המדרש וההגדה.

שנהגו לבצוע לחצי [חצי לאפיקומן וחצי נשאר בין המצות].

28. במרוקו נהגו לא לאכול כלל בשר צלוי, ולכן יום קודם לאחר בדיקת חמץ היו שנהגו לקיים סעודה מיוחדת עם בשר צלוי כדי להראות את ההבדל שבלייל הסדר אין לאכול, ואולי גם לגרום לילדים לשאול על הסיבה.

29. כאשר מגיעים בהגדה לפסקת "דם, אש ותמרות עשן" וכן במילים "דצ"ך עד"ש באחא"ב שופך בעל הסעודה יין לתוך קערה שלש פעמים והאשה במקביל שופכת מעט מים.

30. מנהג גניבת האפיקומן לא היתה ידועה בעבר במרוקו [עיין במאמר על גניבת האפיקומן באתר "מרכז מורשת הרמב"ם ועדות ישראל"].

31. נהגו לא לאכול ולשתות דבר אחרי האפיקומן כדי שישאר הטעם, אך במקום בצורך התיירו לשתות תה או קפה [ללא ממתק].

32. המנהג הקדום היה שלא למזוג כוס חמישית.

33. נהגו לאכול את הביצה המונחת בקערה למחרת, והיא נאכלת על ידי הבכור או על ידי בעל הבית.

34. בתפילת שחרית של חול המועד אומרים הציבור חצי הלל עם ברכה "לקרוא את ההלל" כמנהג מרוקו לברך גם על חצי הלל כפי שנהגו גם בראשי חודשים.

35. בתפילת שחרית לפני שירת הים הוסיפו את הפיוט "אשירה כשירת משה" ולאחר שירת הים קראו את הפסוקים מפרשת בשלח "ותקח מרים הנביאה", המטרה בהוספות אלה הם בעיקר חיזוק האמונה אצל ההמון.

36. נהגו לחוג את המימונא ברוב עם ובהשקעה רבה [ראו בקובץ נפרד באתר "מרכז מורשת הרמב"ם ועדות ישראל".

17. אופן הכנת החרוסת הנהוגה במרוקו הובאה במאמר על החרוסת באתר "מרכז מורשת הרמב"ם ועדות ישראל" ורבו המנהגים בעניין זה.

18. מנהג ידוע ונפוץ במרוקו שבעל הבית עובר יחד עם "קערת הסדר" ומסובב מעל כל ראש של המסובין שלש פעמים ואומרים יחד: "בבהילו יצאנו ממצרים".

19. מנהג מרוקו שבלייל הסדר בעל הבית לובש גלימה לבנה זכר לכהן גדול שהיה לבוש בגדי לבן, וזה תואם את עניין הסדר העוסק בין השאר בקרבן פסח.

20. מנהג קדום שאין אדם מוזג לעצמו את ארבעת כוסות היין בלייל הסדר אלא אחד מוזג לחברו כחלק מדין חרות הנהוג בלייל זה, וכך מנהג עדות רבות בקהילות ישראל.

21. נהגו שבעל הבית מסתובב בבית עם חבילת מצות שנמצאים בתוך שק/ בד על שכמו ואומר את הפסוק: "משארותם צרורות בשמלותם" [שמות יב, לד] ומספר את סיפור יציאת מצרים כדי לסקרן את הילדים, ולהמחיש להם את הסיפור בצורה ויזואלית שהרי ערב זה הוא בשביל הילדים בבחינת "והגדת לבנך".

22. יש עדות שנהגו לומר תוספת בקידוש "תרומה הבדילנו" שנהוגה עוד מתקופת הגאונים, ויש שחששו מדין הפסק.

23. המנהג הרווח הוא לברך "בורא פרי הגפן" רק על כוס ראשונה ושלישית.

24. נהגו ליטול ידיים בלא ברכה על הכרפס כחלק מדין נטילת ידיים על דבר שטיבולו במשקה.

25. נהגו לטבל את הכרפס במי מלח.

26. כל אחד מהסועדים מברך לעצמו על הכרפס וכן על המרור לאחר הסעודה.

27. יש שנהגו לבצוע את המצה האמצעית באופן כזה ששני חלקי המצה יצרו יחד את האות ה"א, ויש

היסטוריית יהודי תימן

מאת: דוד חוברי

המאות ה-17-16 בתימן

כל פרקי ההיסטוריה במדור זה נלקחים מכתביהם של חוקרי תימן בדורות האחרונים: ירצהבי, יטובי, אגימאני, יניני, ב.צ. (מתוך: יהודי תימן הסטוריה, חברה, תרבות – כרך ג'. בת ציון עראקי קלורמן האוני' הפתוחה).

בשנת 1517 נכבשה מצרים ע"י תורכיה ומשבססו התורכים את שלטונם שם, הרשו לעצמם גם לחדור לתימן תוך כיבושן של ערי החוף ולסירוגין ערים נוספות בתוך תימן. שלטונם של התורכים בתימן לא היה אבסולוטי ולאורך השנים הם ראו עליות ומורדות. באופן כללי ניתן לומר כי במשך כ- 400 שנה (1538-1918) שלטו התורכים במצרים לסירוגין.

בתימן בכל אותן שנים לא פסקו המלחמות והמרידות בין התורכים למקומיים וברוב הזמן שלטונם היה סמלי בלבד והצטמצם בעיר הבירה צנעא בלבד, כשבכפרים שלטו המנהיגים השבטיים המקומיים. גם בין השבטים עצמם לא פסקו המלחמות שגרמו לסבל רב לאוכלוסייה המקומית בכלל וליהודים בפרט. אעפ"י שהיהודים ניסו לשמור על נטרליות, בכל זאת הם נרדפו הן ע"י התורכים והן ע"י המקומיים, כשכל צד חושד שהיהודים תומכים בצד השני, במיוחד סבלו יהודי צנעא מפני ששם היה

המרכז השלטוני ומשם התלקחו הקרבות ופעמים רבות העיר הובאה במצור, שגרם למותם של רבים הן מהרעב והן מהחרב.

המצב החמיר במיוחד במאה ה-17. בשנים 1727-1729 מרדו אלקאסם ובניו בתורכים ואז נגזר על היהודים שמד. רבים נאסרו, עונו, נשדדו ואף המירו את דתם על מנת לשרוד. בתקופת שלטונו של המהדי אסמאעיל, בין השנים 1676-1644, שוב חוזר הדבר על עצמו.

בשנת 1673 נגזרה על היהודים "גזירת העטרות". עד אז היה מותר ליהודים להתלבש בבגדים נאים ולעטר ראשיהם בכיסוי ראש יפה. מעתה ואילך ועד שנת 1872, בה בוטלה הגזירה, נאלצו היהודים ללכת גלויי ראש. על כך אף רמז ר' שלום שבזי באחד משיריו: "מהתל עלי דתי/ובוזה לתורת/והסיר עטרת".

לאחר תקופה מסוימת הותר אמנם ליהודים לכסות ראשיהם, אולם רק בחתיכות בד ובמטפחות בלבד. בשנת 1676 גזר האימאם אחמד בן חסן על חורבן בתי הכנסת בכל ערי תימן ואסר אף את התפילה בציבור. שיא הרדיפות הגיע בשנת 1679 כשנגזרה על היהודים הגזירה הקשה ביותר בתולדותיהם – גלות מוזע. הסיבה העיקרית לכך היתה מדינית-דתית, הקנאות הדתית של השליטים המקומיים הושפעה ממטיפי דת קיצוניים שבקשו לתת תוקף מחודש

הכנסת הוחרבו ע"י המוסלמים או שנמכרו בפרוטות. כל אוצרות כתבי היד העתיקים ומגילות היוחסין אבדו או נגזלו ע"י המוסלמים.

מאחר שגלות זו הטביעה את רישומה החזק והטראומטי במשך שנים רבות על יהודי תימן, נותרו בידינו תעודות ורישומים המתעדים תקופה קשה זו. החל בר' שלום שבזי שהקדיש לכך מספר שירים וכלה בהסטוריונים יהודים מקומיים שגדלו בדורות מאוחרים ושמעו את הסיפורים מפיהם של הזקנים ולפיכך תיעדו זאת בכתביה

למסורת איסלמית עתיקה האוסרת על קיום שתי דתות בכל חצי האי ערב, ומשום כך נגזר על היהודים להמיר את דתם או לגלות.

גורם נוסף שדחף למימושה של החלטה זו היה ההתעוררות המשיחית בעקבות שבתאי צבי. רוב מוחלט של יהודי תימן העדיפו את ההגליה על פני ההמרה ויצאו לגלות מוזע בחבל ארץ שכוח אל, בו החיים קשים מנשוא, הן מבחינת האקלים והן מבחינת השממון והצחיחות. אכן, כשני שלישי מיהודי תימן קיפחו את חייהם במהלך גלות זו שארכה כשנה וחצי. כל בתי

פינת ההלכה

הלכות בדיקת חמץ

סימן תלג - דיני בדיקת חמץ

קיצור שולחן ערוך ילקוט יוסף

- א. הבדיקה צריכה להיות לאור נר של שעה, אבל נר אבוקה פסול לבדיקה, מפני שאינו יכול להכניסו לחורים ולסדקים, ועוד שהוא מתיירא פן תפרוץ דליקה ויתלקח כל אשר בבית, ונמצא לבו טרוד ואינו מכוין דעתו לבדיקה. ואם עבר ובדק לאור האבוקה צריך לחזור ולבדוק בנר כשר, אך לא יברך שנית. ושתי נרות קלועות ששלהבתן נוגעת זו בזו דינם כאבוקה. אבל אם הפתילות נוגעות זו בזו, נחשב הכל לנר אחד כשר, שדוקא כשהפתילות מחולקות ומפורדות זו מזו ורק השלהבת נוגעת אחת בשניה, נחשב לאבוקה. [חזון עובדיה על הלכות פסח מהדו"ק עמוד כג, ובמהדורת תשס"ג עמוד לח].
- ב. פנס כיס קטן שיכול להכניסו לחורים ולסדקים, וכן נר חשמלי קטן שאפשר לטלטלו בכל פינות הבית, מותר לבדוק בהם בשעת הצורך כשאין לו נר אחר כשר, ויכול גם כן לברך עליהם, ואין זה דומה לאבוקה.

[שו"ת יחוה דעת ח"א סי' ד. חזון עובדיה הל' פסח עמוד כד].

- ג. אין לבדוק על ידי נר חלב, מפני שהבודק חושש פן יטיף על כלי-המטבח ויאסרם, ואינו שם לבו בבדיקתו כראוי. וכן אין לבדוק בנר של שומן, מפני שחושש פן יטיף על כלי החלב, ויאסרם משום בשר בחלב. וכן אין לבדוק בנר של שמן שחושש פן יטיף על בגדיו, וגם לא יוכל להכניסו לחורים ולסדקים, ומכל מקום בדיעבד אם בדק בנרות אלו [חלב שומן ושמן] יצא ידי חובת הבדיקה, ואין צריך לחזור ולבדוק. ונרות של פראפין המצויים כיום, כשרים לבדיקה. ופתילת צמר גפן טבולה בשמן דינה כנר של שעה. [חזו"ע על הלכות פסח עמוד כד, ובמהדורת תשס"ג עמוד מ'. הליכות עולם חלק א' עמוד

[רעא].

ד. צריך לבדוק בחורים ובסדקים בכל פינות הבית, לרבות המרפסות וחדרי המדרגות, והגינות, ובייחוד יש לבדוק במזנון, במקרר, בארונות המטבח, ובכל יתר המקומות שמצניעים שם מאכל ומשקה שיש בהם חשש חמץ, לפיכך כל חדרי הבית צריכים בדיקה, אף שברור לו שמעולם לא אכל שם חמץ. וכשיש ילדים קטנים יבדוק גם תחת הארונות והמטות, שמא הכניסו שם חמץ. ואפילו אם תהיה לו טירחא רבה בבדיקה קפדנית כזאת אל יקוץ בבדיקתו. כי כבר אמרו חז"ל: לפום צערא אגרא. [חזו"ע שם עמוד כ, ובתשס"ג עמוד לה].

ה. אין צורך לכבות את אור החשמל הדולק בבית בעת בדיקת החמץ. [חזון עובדיה על פסח מהדורת תשס"ג עמוד מ' הערה טז]. וכבר נתבאר שאין צריך לבדוק את כסי הבגדים לאור הנר, או בליל י"ד, ודי במה שמנקים אותם היטב קודם הפסח. [חזון עובדיה שם].

ו. מי שיש לו מכונית פרטית, צריך לבדקה בליל י"ד לאור הנר, כמצות חז"ל. ואף על פי שמנקים היטב את המכונית לפני ליל י"ד. ואפילו אינו רוצה להשתמש במכונית בכל ימי הפסח, צריך לבדוק אותה מן החמץ. וכן בעלי אוטובוסים ציבוריים ומטוסים של חברות תעופה ישראליות חייבים לבדוק החמץ בליל י"ד ניסן אף שניקו אותם היטב קודם לכן. ומכל מקום כשבא לבדוק במכונית אין לו לחזור ולברך "על ביעור חמץ", אלא די במה שבירך בביתו בשעת הבדיקה, ועל סמך ברכה זו יחזור ויבדוק החמץ במכוניתו. ואף על פי שיש מרחק מסויים ביניהם, אין ההליכה נחשבת הפסק. [שו"ת יחוה דעת חלק א' סימן ה. חזון עובדיה על הלכות פסח מהדורת תשס"ג עמוד נב].

ז. בתי כנסיות ובתי מדרשות צריכים בדיקה על ידי הגבאי או השמש, שהם האחראים עליהם ושומרי משמרת הקודש, מפני שהתינוקות מכניסים שם חמץ בבואם להתפלל עם הוריהם, ומה גם בזמן הזה שרגילים לעשות סעודות מצוה בבית הכנסת ואוכלים שם חמץ. ואף על פי שמנקים את בית הכנסת ביום י"ג, צריך לכתחלה לחזור ולבדוק בליל י"ד לאור

הנר, ולא יברכו על בדיקה זו, אלא יפטרוה בברכה שמברכים קודם לכן בבדיקה שבביתם. [חזון עובדיה הלכות פסח עמו' ל, ובמהדורת תשס"ג עמוד מט]. והגבאים שאינם נזהרים לבדוק החמץ בליל י"ד, אלא מכבדין היטב ביום, לא יפה הם עושים, ויש להודיעם שיקיימו מצות חכמים של בדיקת חמץ גם בבית הכנסת. [משנ"ב ס' תלג ס"ק מג].

ח. אין צריך לבדוק את החמץ בספרים, ומותר ללמוד בהם מבלי לבדוק אם נפלו בהם פירווי חמץ בעת הלימוד. ומה שהחמיר בזה הגאון החזון איש היא חומרא יתירה מאד, ואין לזה יסוד בהלכה. [שו"ת יביע אומר חלק ז' חלק אורח חיים סימן מג].

סימן תלד - דינים הנוהגים אחר הבדיקה

א. כל מה שנשאר מן החמץ לצורך אכילתו בליל ארבעה עשר ובשחרית של יום ארבעה עשר, יצניענו במקום מיוחד, שלא יתפזר אנה ואנה, ובפרט יש להזהר כשיש ילדים קטנים בבית ולהשגיח עליהם שיאכלו בפנה מיוחדת ולא ישוטטו בשעת אכילתם, כדי שלא יצטרך לבדוק שוב החמץ אחריהם. ולמחרת היום בהתקרב זמן איסור הנאת החמץ יבערנו וישרפנו, לקיים מצות תשבתו שאור מבתים. [חזון עובדיה על הלכות פסח עמוד לו, ובמהדורת תשס"ג עמוד נז].

ב. יש לנקות השיניים היטב לאחר גמר סעודת שחרית ביום ארבעה עשר, אחר שסיים אכילת החמץ. וביותר צריך ליזהר בזה מי שיש לו נקבים בשיניו ויש חשש שמא נכנסו שם פירווי חמץ. ומכל מקום בדיעבד אם לא עשה כן, אין לחוש כל כך, שבודאי נפגם ונסרח טעם השאריות שבין השיניים אחר שעברו כמה שעות. ומי שיש לו שיניים תותבות, יכשירם על ידי שטיפה וניקוי היטב. וטוב להחמיר לערות מים רותחים, ודי בזה. ואין צריך להגעילם ברותחים. [חזון עובדיה על הלכות פסח עמוד לח. ובמהדורת תשס"ד עמוד סג יחווה דעת חלק א סימן ח. הליכות עולם חלק א' עמוד רעט, רפא]

ג. אחר הבדיקה יבטל את החמץ ויפקירנו, ויאמר: "כל חמירא דאיכא ברשותי

דלא חזיתיה ודלא ביערתיה ליבטיל ולהוי כעפרא דארעא". [בלשון הקודש: "כל חמץ ושאר שישנו ברשותי שלא ראיתו ושלא ביערתו יתבטל ויהיה כעפר הארץ"]. [חזון עובדיה הלכות פסח מהדורת תשס"ג עמוד נב ושם אריכות אם ביטול חמץ הוא מדין הפקר, או דמחשיב החמץ כעפר].

ד. צריך לומר הביטול בשפה המובנת לו, כדי שיבין שעיקר כוונתו לבטל החמץ עד שיהיה בעיניו כדבר שאינו חשוב כלום וכדבר בטל לגמרי, אבל אם אומר הביטול ואינו מבין שהוא מבטל החמץ, אלא חושב שאומר תחנה ובקשה בעלמא, לא יצא ידי הביטול, וצריך לחזור ולבטלו בלועזית בשפה הידועה לו. ואפילו אם אמר הביטול בלשון הקודש, כל שאינו מבין לא מועיל הביטול. [חזון עובדיה על הלכות פסח עמו' לב, ובמהדורת תשס"ג עמוד נד הערה לא].

ה. נוהגים לומר הביטול ליתר חיזוק ג' פעמים. [ילקוט יוסף על ערלה פרק יא, עמוד תרעז. חזון עובדיה על הלכות פסח מהדורת תשס"ג עמוד נד]. וטוב שבאחד מהם יוסיף: ליבטיל ולהוי "הפקר" כעפרא דארעא. [חזון עפסח מהדורא ראשונה עמוד לד, ובמהדורת תשס"ג עמוד נה].

ו. ביטול החמץ ביום הוא בנוסח זה: "כל חמירא דאיכא ברשותי דחזיתיה ודלא חזיתיה דביערתיה ודלא ביערתיה ליבטיל ולהוי כעפרא דארעא", והביטול יהיה אחר הביעור, כדי לקיים ביעור חמץ ושריפתו בחמץ שלו. [חזון עובדיה פסח עמו' לו, ובמהדור' תשס"ג עמו' נט].

להאזנה לפיוט
סרקו את הקוד

יום ליבשה

ר' יהודה הלוי

הֶרְאוּ אוֹתוֹתֶם לְכָל רוֹאֵי אוֹתֶם
 וְעַל כְּנֵפֵי כְּסוּתְתֵם יַעֲשׂוּ גְדִילִים.
 שִׁירָה חֲדָשָׁה שְׁבַחוּ גְאוּלִים:
 לְמִי זֹאת נִרְשָׁמַת הַכָּר נָא דְבַר אָמֶת
 לְמִי הַחוֹתֶמֶת וּלְמִי הַפְתִּילִים.
 שִׁירָה חֲדָשָׁה שְׁבַחוּ גְאוּלִים:
 וְשׁוּב שְׁנִית לְקִדְשָׁה וְאֵל תּוֹסִיף לְגִרְשָׁה
 וְהַעֲלֵה אֹר שְׁמָשָׁה וְנָסוּ הַצְּלָלִים.
 שִׁירָה חֲדָשָׁה שְׁבַחוּ גְאוּלִים:
 יְדִידִים רוּמְמוֹךְ בְּשִׁירָה קִדְמוֹךְ
 מִי כְּמוֹכָה ה' בְּאֵלִים.
 שִׁירָה חֲדָשָׁה שְׁבַחוּ גְאוּלִים:
 בְּגִלְל אָבוֹת תּוֹשִׁיעַ בָּנִים
 וְתַבִּיא גְאֻלָּה לְבָנֵי בְּנֵיהֶם:

יוֹם לִיבְשָׁה נֶהֱפְכוּ מְצוּלִים
 שִׁירָה חֲדָשָׁה שְׁבַחוּ גְאוּלִים:
 הִטְבַּעְתָּ בְּתַרְמִית רַגְלֵי בֵּת עַנְמִית
 וּפְעַמֵי שׁוּלְמִית יָפוּ בַּנְּעָלִים.
 שִׁירָה חֲדָשָׁה שְׁבַחוּ גְאוּלִים:
 וְכָל רוֹאֵי יִשְׁירוּן בְּבֵית הוֹדֵי יִשְׁרָרוּן
 אֵין כְּאֵל יִשְׁוֹרוּן וְאוֹיְבֵינוּ פְּלִילִים.
 שִׁירָה חֲדָשָׁה שְׁבַחוּ גְאוּלִים:
 דְּגִלֵי כֵּן תָּרִים עַל הַנְּשֹׂאָרִים
 וְתִלְקֹט נַפְזָרִים כְּמִלְקֹט שְׁבָלִים.
 שִׁירָה חֲדָשָׁה שְׁבַחוּ גְאוּלִים:
 הַבָּאִים עִמָּךְ בְּבָרִית חוֹתְמָךְ
 וּמִבְטָן לְשִׁמְךָ הִמָּה נְמוּלִים.
 שִׁירָה חֲדָשָׁה שְׁבַחוּ גְאוּלִים:

הנהגות ואורחות חיים בעדות ישראל השונות

מאת דוד חוברי

על בסיס האיסור לאכול חמץ בפסח ועל הנלווין אליו (בל יראה ובל ימצא, אכילת מצה, ליל הסדר וסדריו, קרבן הפסח וכו') מצאה היהדות את עצמה נכנסת ל-"כוננות ספיגה" כחודש ימים לפני החג.

היות וזהו חג מאוד מורכב מבחינת חוקי האיסור וההיתר שבו, הטיבו חכמינו להגדיר לנו זאת כך: "שלושים יום קודם הפסח, לומדין ודורשין היטב בהלכות הפסח".

אכן הנחיה זו הגיעה לכלל אחינו בית ישראל, בכל מקום שהם ברחבי העולם וגם לגלות תימן הרחוקה.

יהודי תימן הקפידו בכל ענייני החג וחול-המועד הנלווה אליו, במגוון רחב של כללים קפדניים ועקביים. החל משינון ההלכות בבית המדרש, תוך לימוד מדוקדק מהרמב"ם והשולחן ערוך, דרך יישום הלימוד הלכה למעשה בכל בית עד תום החג. התכונה הרבה סביב ההכנות לחג באה לידי ביטוי בעיקר בהכנת המצות ובניקיון יסודי של הבית.

הרה"ג יוסף קאפח זצ"ל מתאר בספרו הליכות תימן (עמוד 14) את אופן הכנת המצה בכלל ומצה שמורה בפרט. למעשה, מכינים את המצה השמורה החל מחודש תשרי, שזהו זמן עונת הקציר בתימן. אדם היה מתקשר עם אחד מאיכרי המקום וקונה ממנו חלקה זרועה מסוימת מתוך שדהו. באחד הימים היותר בהירים ויבשים, יוצא בעצמו לקצור את קמתו ומקפיד לעשות זאת לאחר חצות היום כדי לוודא שאכן יבשו לחלוטין כל השיבולים, גם אם ירד פל בלילה. הוא אורז וקושר הכל ומוביל לביתו. בבית נרתמים כולם לעבודה, מורידים את השיבולים מהקנים, חובטים אותן במקלות על גבי הקרקע בחדר נקי ומפרידים את גרעיני החיטה (את הקנים הריקים אוגדים שוב, קושרים לסכך בסוכות). את החיטים בוררים היטב מהמוץ ושומרים אותם בתוך כדי חרס במקום קריר ויבש, שלא יתלעו. לעיתים אדם מכין כמות חיטים שתספיק לו לכמה שנים ועל-מנת להבטיח שהגרעינים לא יטחיבו ויתקלקלו, ערבבו בתוכם אפר מנופה ונקי ששמר על היובש המוחלט בכדים. גרעיני חיטה למצה רגילה נקנו בראשית החורף כשהתבואה נמכרה בשווקים וגם כאן הקפידו לקנות חיטה מובחרת שנשמרה במקום מוסתר ויבש עד לפסח.

יחד שבטי ישראל

סיפורי עליה אותנטיים

ביום שישי שלפני פסח, מעברת העולים בנתניה הייתה מלאה באווירה חגיגית. יוסף, ילד בן עשר, ישב על הספסל ליד האוהל של משפחתו, וזכר את הדרך הארוכה שעשו מצפון אפריקה לפני חודשים ספורים בלבד.

בין האוהלים, נשמעו קולות של צחוק ושירה, כל משפחה עסקה בהכנותיה המיוחדות לחג. מצות, עוגות ותבשילים.

יוסף ראה את אביו עומד עם אחרים, משוחחים על המנהגים שהביאו מארץ מולדתם. כל אחד מהם סיפר על הזיכרונות מהחג, על המצות שהיו נאפות בבית, ועל השולחן המפואר שהיה מוגש בשבת. הנשים, כדרך, התאגדו יחד, משתפות זו את זו בטיפים להכנת מתכונים מסורתיים, מנסות לשחזר את הטעמים האהובים.

הילדים, שחלקם לא הבינו זה את שפתו של זה, שיחקו יחד בכדור, צוחקים ושמחים. תחושת האחוה הייתה נוכחת בכל פינה, כאילו כל אחד מהם הוא חלק ממשפחה אחת גדולה. כל הלבבות התמלאו בשמחה על הזכות לחגוג את פסח בארץ ישראל, מקום שבו יכולו להרגיש סוף סוף בבית. כל משפחה הביאה עמה את המנהגים והמסורות, אך מה שחשוב יותר היה תחושת השייכות והאחדות שהרקיעה את השמחה השוררת במעברה.

הרגע המיוחד ביותר היה הרגע בו אמרו בפעם הראשונה - לשנה הבאה בירושלים הבנויה.

הנה, אחרי אלפיים שנות חורבן הם זכו לדרוך שוב על אדמת הארץ הקדושה ולהגיע לירושלים.

אך בשנה הבאה, מתפללים להיות בירושלים הבנויה.

הפינה לצעירים

תפוזת לפסח

כ	ע	ה	ב	ר	א	ג	ד
ב	ר	ב	ה	ג	ג	כ	צ
ס	ק	ר	ש	ג	י	צ	פ
כ	ש	ו	ח	ג	ת	ת	ר
ט	ה	ג	י	ד	ע	ח	ד
י	ר	ג	ג	ב	ו	ר	ע
א	ק	ג	ד	ר	ב	ק	ר
ק	ג	ת	ו	ר	ו	כ	ב

שחין
ברד
ארבה
חושך
בכורות

דם
צפרדע
כינים
ערוב
דבר

אביב הג'יץ-פסח בא

האביב בא! הפרחים פורחים. הכל כל כך יפה בחוץ! הכולם שה' ברא לנו ואלו בכל כך הרבה טוב ויופי. לנו רק נשאר לכתוב את הצינונים, להביט כל יום איך הצינים מתעוררים מתרדמת החורף, צוד צוים על הצינונים, צוד פרחים פורחים.

התורה שלנו מלמדת אותנו להתחבר אל אבי הברואה, לברך את ברכת האילנות וליהנות מהטוב והשפע הזה שה' נתן לנו.

גם בחיים שלנו, אבל אחד יש דברים שהם כמות אלה, אבל אם נכתוב את הצינונים נראה גם כמה טוב ויופי ודברים משמחים יש לנו בחיים.

ברגע שפוחים את הצינונים ומתחילים להודות על כל דבר שיש ולהתפעל מהצולם שה' ברא- גם דברים מאתגרים הופכים להיות קלנים ונחות נחשבים צבורני. נשכחה לשמוע ואלו את האב בהודיה ובשמחה. פסח שמו!

הפינה הזו היא בשבילכם, ואנו רוצים שתכתבו לנו על מה מעניין אתכם שנכתוב כאן בעלונים הבאים. אתם יותר ממוזמנים לכתוב לנו למייל: edotlyeladim@gmail.com

אומנות בסריקה

לצפיה בסרטון הסבר יצירת פרחים מפלסטלינה סרקו את הקוד